

SÅDAN VAR DET DENGANG

Af mag. scient. *George Nellesmann*

I et gammelt fastelavnsris fra 1882 har jeg fundet en lille artikel, der hedder „Notitser om Grønland“.

Et fastelavnsris er ikke nødvendigvis af birkegrene – i dette tilfælde er det en mellemting mellem en poesibog og et festskrift, der har fået dette navn, fordi den, det var tiltænkt, havde fødselsdag fastelavnsmandag. Fastelavnsriset er skrevet til en af mine forfædre, og jeg har arvet det. Det er en håndskrevet, hånddekoreret bog, hvori familie og venner har skrevet vers og små prosastykker – mere eller mindre lyriske og mere eller mindre vittige – for at hædre fødselsdagsbarnet.

Prosastykkerne opviser på mange måder et interessant tidsbillede. De hedder f. eks. „Om den offentlige Mening, et historisk og profetisk Overblik“ eller „Om Straf og Strafbarhed, et pædagogisk Forsøg“ eller: „Notits om Grønland“.

For at placere disse udgydelser i milieu bør jeg nævne, at fødselsdagsbarnet var gift med en højere embedsmand, der havde tilknytning såvel til Universitetet som til ministerierne – altså hvad man kaldte „lærde og dannede mennesker“.

Selv om dette ikke skal prætendere at være videnskab, er det jo dog alligevel en slags kulturhistorie; jeg skal derfor komme med et par kildekritiske betragtninger, før selve skriftet citeres.

Det man skriver i et sådant „Fastelavns-Ris“ er ikke beregnet for offentliggørelse og derfor ikke nødvendigvis afslebet med henblik på faglig eller saglig kritik. Visse unøjagtigheder må man regne med – en vis digterisk frihed er tilladt.

Man må gå ud fra, at forfatteren har villet tækkes kredsens andre medlemmer. Tonen og indholdet har derfor næppe virket anstødende på dem, det var bestemt for.

Når man læser „Notitser om Grønland“, får man det indtryk, at forfatteren er ærlig, samtidig med, at han forsøger på at være morsom. Det er ikke den videnskabelige ærlighed man møder, men den umiddelbare ærlighed, som ikke skal forsvares offentligt.

Jeg tror, at man kan sammenligne tonen med den kammeratlige jargon, man kan høre blandt kolleger f. eks. på videnskabelige institutioner eller offentlige kon-

Handelen forsyner indbyggerne med alle rariteter.

torer, især under den daglige thedrikning: En kvik omgangstone, som man nødigt ser offentliggjort, og som man da heller aldrig træffer i videnskabelige publikationer eller officielle skrivelser.

Hvis dette holder stik, foreligger der altså her en beskrivelse af datidens syn på Grønland og dets befolkning – i de højere kredse i København – i en sjælden ærlig form.

Man genkender meget, og meget har ændret sig siden da. K.G.H. måtte stå for skud dengang som nu. Kolonisladderer florerede dengang som nu. Sommermanden kom hjem med overfladiske betragtninger dengang som nu.

Foruden med handelsartikler forsyner europæerne grønlænderne med religion og --

For det var en sommermand. Selv om artiklen ikke er signeret, er der næppe tvivl om, hvem forfatteren var. En af gratulanterne havde året før været i Sydgrønland, og han skriver på den side, der hedder „Stambogs-Linier“, følgende lille vers:

To Ting læres let på Rejse
At lyve grovt og højt at knejse.

Jeg tror nu ikke han lyver så grovt. Jeg tror han mener, hvad han skriver. Men knejse kan han, den dannede dansker - om han så har lært det i Kjøbenhavn eller „på Rejse“.

Sommermanden anno 1881 fortæller efter hjemkomsten til kredsen af familie og venner med egne ord følgende:

Notitser om Grønland.

Grønland er efter Prof. Erslev¹ et land af Form som en udstrakt Tunge, ligesom Tungen sidder fast i Halsen, sidder Grønland fast ved Nordpolen; de smaa Øer der paa Kortet aftegne sig som Forhøjninger og Pletter paa Tungen synes ligesom hos det menneskelige Individ at angive, at det ikke er rigtig fat med det indre; Landet indtager et Fladerum af så og så mange Kvadratmile, hvoraf dog det indre efter det ydre at dømme må være meget dårligt, samt huser så og så mange Sjæle foruden Grønlændere og Dyr af forskellig Art. Landet besejles årlig af et stort Antal Skibe, hvis Besætninger ere i den Grad nidkære for den grønlandske Handels Rettigheder, at de endog selv hjælpe med at indhandle og afsætte de kostbare Skind - kun for at spare Handelen Udgifter og Ulejlighed. -

Mellem Skibsførerne og Handelsfolkene i Landet eksisterer naturligvis den gammel dags hjertelige Tone uforfalsket af nymodens Slebenhed - Kapt Moberg bad en yngre Handelsmand, som gik i Land om at hilse „Mit Asen“ også kaldet Kolonibestyreren. - Hilsenen blev besvaret med et „Tak hvorledes lever Kapt Møjberg“. Handelen forsyne Indbyggerne med alle Rariteter og Delicatesser i moderne Sirts² af så eminente Fortrin at endogså samme Farve og Mønster i over 50 Aar har været Mode - det efterstræbes med så stor Begjærlighed, at ingen her hjemme for Penge eller gode Ord vil kunne forskaffe sig noget deraf - alt går til Grønland - endvidere sendes derop Kaffe, Tobak, curiøst Duktøj, for at det unge Grønland ikke i sine ledige Timer skal forfalde til Spleen - og saa Delicatisse - hvad ville en Grønlænders Liv være, når han ikke havde Figner at spise og Eau de Cologne at drikke - han ville sikkert forspise sig i Spæk og om Vinteren savne den herlige Fastetid, i hvilken han lærer Livets og Spækkets Savn at kende. Handelsartiklerne inddeles i 1) Nødvendighedsartikler f Ex en Kaffekande 2) nyttige Gjenstande f Ex Kaffekopper 3) Luxusartikler f Ex Kaffe - Alt praktisk og genialt -

Foruden med Handelsartikler forsyner Europæerne Grønlænderne med Religion og Læger - de synge Salmer af Hjertens Lyst fra Morgen til Aften og ere aldrig gladere end når de svælge i sådanne delicatesser som Salep³, engelsk Salt eller amerikansk Olie

Landets Indbyggere ere meget nemme at lære at kende; kender man et Par, kender man alle de andre; ved at opholde sig et par Dage i et Hus ved man nøjagtig hvormange Ryper Kolonibestyreren i X har indhandlet, hvormange Kroner Y har tjent på sin Laxefangst, hvormeget Fru Doktorindens nye Fortepiano har stået i, kende Spisesedlen fra hver Middag i Grønland og Damernes Toilette så grundig, at man

kan udregne, hvormeget Fru Pastorinden er værd, når hun modtager en med den tærnede Kjole til de a Kroner og det vendte Overslag til de b Kroner og c Øre - Og så komme vi til Grønlænderne, - men for at røre ved dem må man må man trække Handsker på, og det vilde være altfor stor Ulejlighed for en så smudsig Ting. - -

Noget har forandret sig siden 1881 - andet lever endnu. Jeg vil overlade det til læseren at afgøre hvad.

NOTER:

¹ Prof Erslev: Edv Erslev, 1824-92, geograf, oprindelig overlærer i Århus. Titulær professor 1871. Medstifter af Det Kongelige Geografiske Selskab.

² Sirts: Lærredsvævet bomuldstøj, ofte med påtrykt mønster.

³ Salep: Middel mod diarrhoe; tørrede rodknolde af forskellige gøgeurtarter.

Den originale teksts sammenblanding af å og aa er bibeholdt, ligesom stavfejl og gentagelser heller ikke er rettede.